

ОПШТИНА ОЏАЦИ

*Водич кроз њриродно
и културно наслеђе*

Поштовани путници, **добро дошли** у западну Бачку и њену широку равницу, прошарану плодним ораницама, шумарцима, каналима и насељима из којих се високо у небо подижу звоници цркава различитих конфесија. Постоји толико разлога због којих треба посетити општину Оџаци, смештену покрај леве обале Дунава, на северозападу Републике Србије и њене покрајине Војводине. Боравак на обали поред велике реке пожељан је због предах, рекреације, уживања или медитације која ослобађа од стреса. Природа са својим вредним стаништима и заштићеним врстама, којих је овде много, увек

2

Завичај **у равници**, покрај Дунава

1

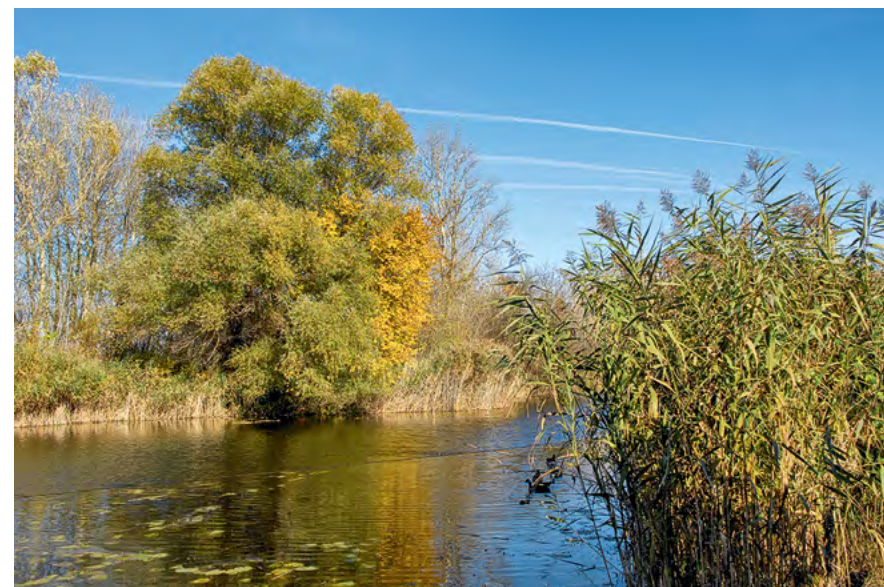
може да нас научи нечему корисном. Обилазак културног наслеђа скривеног у црквама и локалним етно-кућама открива вредну баштину која је чувана столећима унатраг.

Дунав протиче западним рубом општине Оџаци и испод Ердутске лесне заравни. Ширина реке и приступачност њених обала били су подесни за прелазак или премошћавање, па је

садашња територија општине Оџаци од најранијих дана била важно транзитно подручје. Тако је и данас када два моста прелазе преко реке повезујући Богојево са Ердutom у суседној Хрватској. На месту где су некада плутале воденице за млевење жита (тзв. дунавке) и где су пловиле шајке, сада пролазе луксузни туристички крузери и барже за транспорт разноврсне робе. Истовремено, аутомобили и возови прелазе

4

6

1 Зимска панорама Оџака са српском православном Црквом Спаљивања моштију Светог Саве | 2 Стара општинска зграда у центру Оџака, раније хотел Кристиан | 3 Подунавски део општине Оџаци у погледу са Ердутске лесне заравни | 4 Бели локвањ | 5 Девојка у словачкој ношњи из Лалића | 6 Тихе и мирне воде Богојевачког рита – Палић језеро | 7 Девојка и младић у личкој ношњи из Бачког Грачаца | 8 и 9 Стил еkleктике у сеоској архитектури Бачког Грачаца | 10 Стара архитектура Оџака – раније биоскоп „Урания“, према пројекту архитекте Јозефа Шверера | 11 Развијени тип куће земљорадника с почетка 20. века | 12 Њиве под сунцокретом у околини Богојева | 13 Северни део урбане зоне Оџака | 14 Пољски пут у касним пролећним данима, недалеко од Дунава | 15 Јесењи аспект дрвореда бођоша у центру Оџака | 16 Јован Хаџић као ученик, дело Димитрија Димшића | 17 Евангеличка црква у Лалићу

3

Сваки од народа је кроз животи остварио своје наслеђе оличено у етнoграфској архитектури, култури, обичајима, музици или кулинарству, па је њо својим кључним друштвеним одликама оштрина Оџаци слична другим срединама Војводине

преко мостова, док свуда окол, али нешто даље од саобраћајница, природа живи у свом режиму тишине и непрекорног реда.

Подручје општине Оџаци је настањено од праисторијских времена. У нешто скоријој историји овде су се смењивале различите државе, царства и краљевине. Свако време је оставило своје **упечатљиве трагове**. Након повлачења Турака и времена Османлијског царства, дошао је период Хабсбуршке монархије. Затим је као резултат Аустроугарске нагодбе из 1867. године

5

читаво подручје постало делом Краљевине Угарске. Дрastiчне политичке и друштвене промене с почетка 20. века изнедриле су нову државу, првобитно Краљевину Југославију, која се у различитим облицима и границама одржала до почетка 21. века. Од 2006. године општина Оџаци је у саставу независне и самосталне Републике Србије. Преломни и историјски важни тренуци су увек покретали колонизације, а оне су оформиле коначну и шаролику демографску слику.

Општину Оџаци поред већинског српског становништва настањују још Мађари и Словаци, а затим и бројни други народи из **палете војвођанске мултикултур**

7

Бројни примери традиционалне архитектуре се овде још увек могу видети, од малих паорских кућа, које су све до половине 20. века биле покриване тршчаним крововима, па до великих кућа са раскошно обрађеним фасадама

8

ралности: Хрвати, Роми, Русини, Немци, Роми... Сваки од народа је кроз живот остављао своје наслеђе оличено у етнографској архитектури, култури, обичајима, музици или кулинарству, па је по својим кључним друштвеним одликама општина Озаци слична другим срединама Војводине. Како и где то искусити? Потребно је, на пример, доћи у Богојево и пробати изврсни мађар-

9

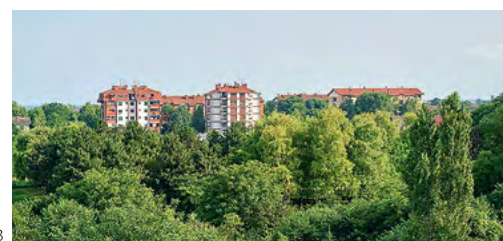
ски рибљи паприкаш, заварити у словачку шкрињу етно-куће у Лалићу, а затим се упознати са уметничким делима српских и немачких цркава широм општине. Све то је могуће без великог напора и у само једном дану. Општина Озаци свакодневно и столећима унатраг живи своју мултикултуралност, која је још увек присутна и уочљива на сваком кораку.

Централно и једино **насеље градског типа** у општини су Озаци. На садашњем месту су позиционирани и подигнути у току хабсбуршког периода и Терезијанске колонизације, премда сам топоним вуче корене из турског језика и сведочи о постојању насеља и у ранијим временима. Најлепша историјска здања у месту датирају из 19. и прве половине 20. века, а нека припадају и реду лепших у Војводини, попут цркве Светог Миховила, Виле Ертл у којој је данас смештена Техничка школа и Виле Рауш у елегантном стилу који преплиће необидермајер и сецесију.

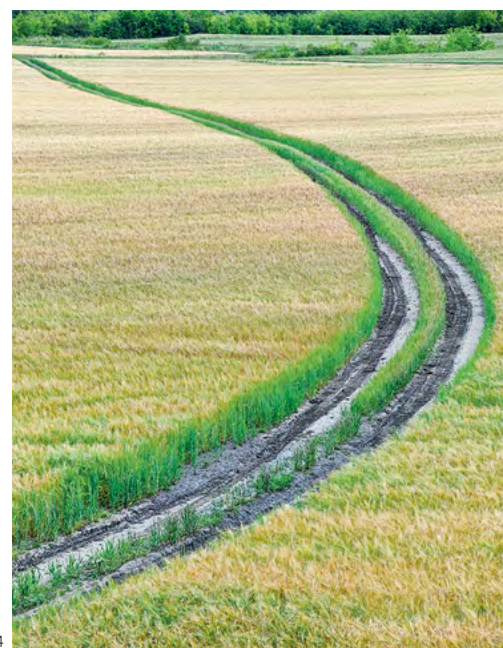
Осам сеоских насеља општине Озаци је распоређено око Озака, који се и географски посматрано налазе у центру општине. Свако од села има своју **специфичну историју и традицију**. Улице су у њима широке, а куће ушорене. Бројни примери традиционалне архитектуре се овде још увек могу видети, од малих паорских кућа, које су све до половине 20. века биле покриване тршчаним крововима, па до великих кућа са раскошно обрађеним фасадама. Живот у селима општине Озаци је тих и миран, а локално ста-

12

13

14

новништво се окупља у време културних и забавних манифестација.

О насељима општине Озаци можда најбоље говоре **славне историјске личности** које су се одавде отиснуле у свет као признати научници, књижевници и уметници. У Озацима је основну школу на немачком језику похађао и завршио Јован Хаџић,

15

16

књижевник, правник, историчар, политичар, оснивач и први председник Матице српске. Озаци су и родно место Едуарда Флоријана Бирлија, научника, универзитетског професора и дворског саветника, који је био почасни члан бројних иностраних установа. Историчар Шаму Боровски, рођен у Каравукову, прославио се као аутор монографија о мађарским

жупанијама, које су до данас остале неизоставно штиво у проучавању географије и историје ширег подручја Централне Европе. У Бачком Брестовцу је рођен Себастијан Лајхт, један од најпознатијих академских сликара из заједнице подунавских Немаца, док је Лалићанин Карол Мирослав Лехотски био први академски сликар из заједнице војвођанских Словака.

17

5

УНЕСКО је у септембру 2021. године прогласио Резерват биосфере „Мура-Драва-Дунав“. Ово је **први прекогранични Резерват биосфере у свету**, који се протеже кроз чак пет држава: Аустрију, Словенију, Хрватску, Мађарску и Србију. У српском делу Резервата биосфере заштитом природе су обухваћени делови територија пет локалних самоуправа: Града Сомбора и општина Апатин, Озаци, Бач и Бачка Паланка. Исту територију, на подручју Војводине и Србије, УНЕСКО је први пут прогласио за Резерват биосфере „Бачко Поднавље“ 2017. године.

тетски битни предели. Слично је и на подручју општине Озаци и оног њеног подручја које је део Резервата биосфере „Мура-Драва-Дунав“. Природни речни коридор састављен од три реке је познат и као „Европски Амазон“. Дуж 700 km речних токова протеже се изузетно природно богатство у виду чак 13 заштићених подручја, у свакој од пет држава, која омогућују опстанак станишта ретких биљака и животиња. Чак 900.000 људи, од Аустрије до Србије, живи у окружењу таквих природних пространа и на простору Резервата биосфере, који је на изврстан начин највеће

Наш део „Европског Амазона“

Резервати биосфере су веома важна места, јер су, пре свега, **у функцији заштите природе**. У њиховим границама се налазе вредни екосистеми, заштићене врсте биљака и животиња, као и еколошки и ес-

заштићено подручје речног типа у Европи.

Према не тако велико по својој површини, пространство општине Озаци, које је у саставу Резервата биосфере „Мура-Дра-

ва-Дунав“, представља типичну слику „Европског Амазона“ у малом. **Природа и човек** дуж Дунава живе у заједништву, што је приметно на сваком кораку.

У природним и културним тумачењима овде је **све повиновано великој реци**. На њеној широкој акваторији поједини риболовци из својих чамаца разбацују мрежу, док на обалама неки други, у бескрајном стрпљењу и окамењеном положају тела, полако чекају свој улов. У подножјима насипа, који штите околна села од могућих речних поплава, вредни пчелари постављају своје кошнице. Затим се током сезоне, производећи квалитетан мед, брину о својим пчелама. Име Јожефа Тамашка, прослављеног пчелара из Богојева, због изузетног посебног типа кошнице која је прихваћена широм Европе, још једном истиче величину традиције пчеларства овога краја.

Између мелиоративних канала и спорадичних шумака, остатака некада далеко пространијег појаса шума, **вредни сељаци** на својим ораницама обрађују земљу. Овде се одувек живело од овог дара природе, који је и данас основа економског опстанка и просперите-

Чак 900.000 људи, од Аустрије до Србије, живи у окружењу таквих природних пространа и на простору Резервата биосфере, који је на изврстан начин највеће заштићено подручје речног типа у Европи

1-3 Уобичајени приказ стрпљивих риболоваца на Дунаву (Богојево) | 4 и 7 Кошнице као сликовити симбол дуге традиције пчеларства | 5 Обале Дунава у Резервату биосфере „Мура-Драва-Дунав“ (Богојево) | 6 Пољопривреда – традиција и извор благостања кроз векове | 8 Канала Топорница у Богојевачком риту | 9-11 Језера Штранд | 12 Позни зумбул је строго заштићена биљка | 13 Почетак каналске мреже Дунав-Тиса-Дунав, између Богојева и Каравукова | 14 Јесењи колорит осваја привезиште за чамце у викенд насељу код Богојева | 15 Језеро Провала на Камаришту

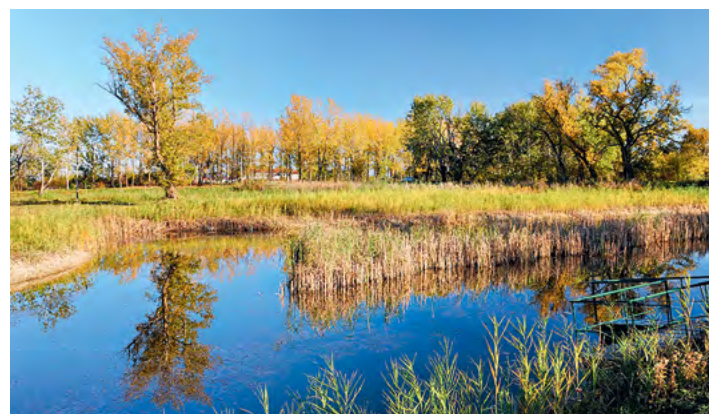

Управо овде се налази изузетно велико просторанство заслањених земљишта или тзв. слатина, у коме су своје станиште пронашле бројне врсте ретких биљака и животиња

та бројних становника. Нешто даље од насипа и асфалта, поред прашњавих ритских и земљаних путева, оним најупорнијим љубитељима природе што иду и даље, откриће се читав један водени свет саткан од малих језера, бара и канала. На њиховим обалама се може уживати у природном колориту, миру и тишини. Све ово је део природне целине познате као Богојевачки рит, која је због својих одлика пожељно место за истраживаче природе, екотуристе и авантуристе.

Језера Штрاند су локални рекреативци и излетници пригрлили за себе. Група ових језера демонстрира немирну хидролошку природу Дунава, јер је настала у разорној и добро запамћеној поплави из 1924. године. На обали највећег и централног језера се налазе fine пешчане плаже, које у летњим месецима привлаче бројне ку-

паче, рекреативце и посетиоце жељне лешкарења на сунцу поред ових мирних вода. Штрاند окружују гигантска стабла белих топола, што његов природни амбијент додатно чини типичним за пределе дуж тока Дунава и његових рукаваца. Од обала највећег језера се лако и једноставно стиже до железничке станице у Богојеву, чији изграђени објекти представљају вредан фрагмент индустријског наслеђа Војводине.

На локалитету **Камариште** се очитује карактер утицаја човека на природу овога краја, јер ту где је некада било просторно типичне плавне равнице Дунава са десетинама речних рукаваца, сада је шумска плантажа. Тек успорени ток речице Живе, која се на југ спушта преко територије општине Бач, и једно омање језеро симболичног имена Провала, могу да укажу на некада динамичну хидролошку активност на читавом потезу Камаришта. У овој природ-

ној целини је уређено истоимено ловиште – „Камариште“, на површини од 1.104 хектара. Срнећа дивљач и дивља свиња су разлог доласка појединих ловаца и у овај крај општине Озаци.

Најзад, ако се посматра по критеријуму биолошке разноврсности, **највреднији део** природне целине „Европског Амазона“, на подручју општине Озаци, смештен је у троуглу Богојево – Српски Милетић – Каравуково. Управо овде се налази изузетно велико просторно заслањених земљишта или тзв. слатина, у коме су своје станиште пронашле бројне врсте ретких биљака и животиња.

„Средње Мостонге“ протеже се каналисани ток реке Мостонге, по коме је подручје и добило име. Западно се налази Дунав. Близина речних токова, у садејству са другим природним факторима, утицала је на висок ниво подземних вода, које су земљишта обогатиле солима. Одатле и име за овакве географске области – слатине. То што услови средине нису погодвали ратарству је сачувало изворност предела и омогућило да данас проучавамо и дивимо се природи „Средње Мостонге“. На другој страни, развој сточарства и ис-

Овај природни драгуљ обухвата низ приоритетних станишта за заштиту: слатинских, ливадских, степских, мочварних, шумских и шумо-степских

Јединствена природна разноликост „Средње Мостонге“

На локалним саобраћајницама од Српског Милетића до Богојева и од Каравукова до Богојева, опрезном посматрачу ће изазвати пажњу типично **равничарско пространство** са појасом ниских трава. Овај наизглед, и у првом утиску, толико једноставан природни пејзаж, саткан од земљишта, пространог неба и дугачке линије хоризонта, скрива у својој

камуфлажи једну од најдрагоценијих природних целина у овом делу Србије. Због тога је покренута иницијатива да се он заштити, заједно са широм територијом која захвата још општину Апатин и шире подручје Града Сомбора. Овај природни драгуљ је већ познат као „Средња Мостонга“ и обухвата низ приоритетних станишта за заштиту: слатинских, ливад-

ских, степских, мочварних, шумских и шумо-степских.

Не постоји боље место у западној Бачкој на коме би истраживач флоре и фауне, истински заљубљеник у природу или еко-туриста, могао бити тако задовољан са испољеним природним појавама и процесима како то може бити овде. Источно од

паша су, у претходним вековима, сачували изворну вегетацију слатина од зарастања.

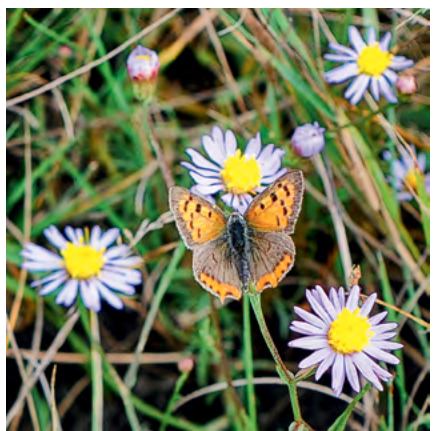
Упркос једноставности пејзажних одлика, ово равничарско пространство је веома рашчлањено у погледу микро-рељефа. Бројне гредице и улегнућа, на пример дуж огољених слатинских жила, понекада и

1 Стабло дивље крушке на слатини код Каравукова | 2 Камфорика | 3 Фрагменти храстових шума на сланим земљиштима | 4 Птичје млеко | 5 Маљава утреница | 6 Панонски звездан | 7 Лептир мали бакрењак | 8 Политовац | 9 Локалитет Горња слатина код Српског Милетића | 10 Еја мочварица надгледа равничарско пространство изнад јата црних лиски | 11 Чека на локалитету Доња слатина | 12 Црне лиске у карактеристичном трку по површини воде (Рибњак Српски Милетић) | 13 Сточарство као вишевековна традиција у еколошки вредном простору | 14 Каналисани ток Мостонге код Дироња | 15 Храстова шума на рубу Пешчаног брежуљка

висинске разлике од свега десетак центиметара, значајно могу предодредити услове станишта и распоред биљног света.

Биљни свет на подручју „Средње Мостонге“ указује на значај природног добра у очувању изузетног богатства флоре панонског слатинско-степског предела. „Средња Мостонга“

Комбинација очуваних храстових шума и простираних ливада и пашњака, са сталним и повременим барама је јединствена за подручје Војводине, што условљава одређене специфичности код присушне фауне и птица

је станиште за 610 врста биљака, од којих су неке национално и међународно значајне врсте. Од тога је 13 строго заштићених врста, а 34 врсте су заштићене. Међу запаженим врстама су: тичинац, љубичица, водушка, позни зумбул. Веома занимљиве и колоритне су: камфорика, панонски звездан, маљава утреница, птичје млеко. Све заједно, ове биљке у време цветања формирају бескрајно шарено пространство у коме се огледа еколошка и естетска суштина слатина.

Храст изазва **поштовање и дивљење** код бројних народа и у бројним културама, а храстове шуме „Средње Мостонге“ одликује и једна посебност. Ово су једине шуме те врсте на сланим земљиштима – солоњцу. У целој Србији се могу видети само на овом месту, дуж каналисане Мостонге, што представља својеврсни куриозитет „Средње Мостонге“. Ове храстове шуме скоро да потпуно окружују рељефно

узвишење Пешчаног брежуљка на коме је засађена мало позната и најбројнија концентрација винограда општине Озаци на једном месту.

Изузетна вредност „Средње Мостонге“ је присутна у чињеници да је она мало познато **царство птица**. Подручје настанује чак 207 врста птица, међу којима се истичу ретке, заштићене и угрожене врсте. Чак 174 врсте овде присутних птица су строго заштићене врсте, којима погодује повезаност релативно очуваних храстових шума и пространих ливада и пашњака, са местимичним сталним и повременим барама. Ова комбинација готово да је јединствена за подручје Војводине, што условљава одређене специфичности код присутне фауне птица.

Најзначајније врсте птица су: белорепан, црна рода, црна луња, детлић. Затим су још присутне и следеће врсте:

гак, жута чапља, патка њорка, дивља гуска, црвена чапља и жута чапља, а онда и бројне друге. Рибњак у Српском Милетићу, као важно водено пространство у мрежи природних станишта, представља посебно важан центар за птице. Њихово окупљање у великом броју и прелети код посетилаца изазивају **осећај поштовања према природи**.

Природни појас слатинских и других карактеристичних станишта за „Средњу Мостонгу“ се наставља према југу, где се у троуглу Каравуково – Дорње – Бач појављује и у виду новог подручја

предвиђеног за заштиту – тзв. „Доња Мостонга“. Ова два подручја, заједно са „Горњом Мостонгом“, у околини Сомбора, представљају репрезентативне природне целине и очигледне примере очуваних станишта биљака и животиња дуж тока некадашње речице Мостонге. Она је оставила **неизбрисиви траг** у историји западне Бачке и

људи, који су је настањивали вековима унатраг.

1

Пространство **плодне земље** и присуство **речних токова** су само неке од предности због којих је човек населио простор западне Бачке још у праисторијском времену. Прва озбиљнија археолошка истраживања на подручју општине Оџаци су реализована већ на прелазу 19. у 20. век и то у организацији Историјског друштва Бачко-бодрошке жупаније. Вредан налаз у виду келтског гроба из времена другог века наше ере је угледао светло дана 1902. године. Ипак, највећи број археолошких експоната откривених на територији општине датира из неолита. У том периоду, познатом и као „неолитска револуција“, човек је свој живот заснивао на пољопривреди, припитомљавао је животиње и живео у сталним насељима. Прве изграђене куће су биле полуукопане и надземне.

Културни траг у трајању од **осам миленијума**

Сједињени симболи мушке и женске плодности у једној фигурици, и начин на који је жртвована, како би се повећали приноси усева, довољно говоре о веровањима и естетским начелима становника Доње Брањевине

2

Ништа није привукло толику пажњу у археолошком свету и на подручју општине Оџаци као што је то било у случају открића локалитета **Доња Брањевина** и артефаката који су овде извађени из земље после више миленијума. Разорна поплава из шездесетих година 20. века и тенденција подизања одбрамбених насипа

изнела је на светлост дана важне налазе старе неолитске културе. Деценијама је трајало истраживање вредног тима истраживача на чијем је челу био локални археолог Сергеј Кармански. Захваљујући упорности овог локалног истраживача и историчара, локална музејско-археолошка збирка, која је основана 1980. године, сврстава се у ред важнијих на овим просторима.

По много чему изузетна и највише интриганта је статуа „**Црвенкосе богиње**“, пронађена 1989. године у фрагментима. Веома брзо је постала један од културних симбола општине Оџаци, због чега јој је подигнут и споменик у центру Оџака, у парку испред општинске зграде. Сједињени симболи мушке и женске плодно-

сти у једној фигурици, и начин на који је жртвована, како би се повећали приноси усева, довољно говоре о веровањима и естетским начелима становника Доње Брањевине. Познати и признати археолози су остали на становишту да је то локалитет по коме ће се звати цела једна култура из периода неолита.

3

Археолошки налази са Доње Брањевине и других налазишта општине чувају се, складиште и излажу у депоима и витринама Музејске јединице у Оџацима. Из времена неолита овде су присутни: посуде за житарице, керамички жртвеници, стубасте антропоморфне фигуре, алати и оруђе. Из периода бакарног, бронзаног и гвозденог доба истичу се: пехари, урне и калупи за секире. Сарматски и аварски пери-

4

6

од је трудом и залагањем археолога изнедрио неке од лепших примера накита од бронзе и ћилибара. Сасвим је сигурно да, због оваквих разноврсних експоната, љубитељима и истраживачима археолошког наслеђа општина Оџаци може бити **додатна инспирација** за нека нова сазнања и интересовања.

Музејска јединица у Оџацима је отворена за посетиоце, а поред археолошког има и историјско одељење у коме је велики број предмета и фотографија из периода историје Оџака у трајању од скоро 300 година.

7

1 Копија статуе Црвенкосе богиње у Музејској јединици у Оџацима | 2 Биконична посуда | 3 Фрагмент посуде са Доње Брањевине | 4 и 8 Споменик Црвенкосај богињи испред општинске зграде у центру Оџака | 5 Зграда Музејске јединице у Оџацима | 6 Антропоморфна представа на фрагменту веће посуде са Доње Брањевине | 7 Керамички жртвеник из Доње Брањевине

5

8

ресудни моменти за развијање јединствене војвођанске шароликос-ти, у етничком смислу, проналазе се у бројним спонтаним и организованим колонизацијама. У претходним вековима колонизације су довеле многе народе и етничке групе на ове просторе. Општина Озаци дели овакву судбину Војводине заједно са њеним осталим крајевима. Столећима унатраг на простору данашње општине Озаци живе Срби, Мађари, Словаки и Немци, од којих су ови последњи до Другог светског рата били најбројнија заједница. У различитим временима и подстакнути разноврсним разлозима, овде су се досељавали и други народи што је формирало коначну демографску слику општине Озаци. Данас је народну традицију, пре свега, могуће опипљиво доживети у етно-кућама општине Озаци и то у: Богојеву, Дероњама, Лалићу и Раткову.

Дујачке улице,
са ушореним кућама,
йриказују разноврсности
традицијске баштине
са два ишћа иреовлађујућих
кућа: „на бразду“ и „йрекх“

2

3

4

1 Мађарска етно-кућа у Богојеву | 2 Кухињски намештај (Богојево) | 3 Ганг — наткривени пролаз (Богојево) | 4 Традиционални српско-бачки вез (Дероње) | 5 Паорска пећ и столица типа „виолина“ (Богојево) | 6 Словачка чипка на постељини (Лалић) | 7 Етно-кућа у Дероњама | 8 Оригинална каљева пећ у жупној кући у Дероњама (данас етно-кућа) | 9 Сувенири (Лалић) | 10 Женска марама са препознатљивим плавим дезеном (Лалић) | 11 Девојачки ормар (етно-кућа, Лалић) | 12 Осликани тањир (Богојево) | 13 Традиционални вез са флоралним мотивима (Лалић) | 14 Вез на свечаној кошуљи (етно-кућа, Ратково) | 15 Етно-кућа, Дероње | 16 Ручно осликани тањир (Лалић) | 17 Девојка и младић у словачкој ношњи из Лалића | 18 Традиционална немачка тканина (етно кућа, Ратково) | 19 Штампано име власника на кудељном цаку за жито (Ратково) | 20 Традиционална архитектура у Богојеву | 21 Сет за одржавање личне хигијене (Дероње) | 22 и 24. Немачка кућа у Бачком Грачацу (Филипово) | 23 Народне рукотворине оцаких Немица | 25 Дизалица за колски точак (Лалић) | 26 Словачка кућа украшена плочицама са флоралним мотивима у Лалићу

гом и од пре једног века, када се породица окупљала на овако малом месту. Кухиња је богато опремљена намештајем, тканинама, попут столњака, и декоративним зидним тањирима, који су ручно осликани. Права драгоценост међу експонатима је и столица са елегантним наслоном који има физиономију виолине, па је због ове асоцијације препозната управо под овим именом — „виолина“ и у мађарској етнологији. Она вероватно потиче из 19. века.

нице из Бачке и оне која је колонизацијом насељена након Другог светског рата. На старој пећи у кухињи још увек се припрема ручак у време сеоских манифестација. Крофнијада, која се одржава заједно са манифестацијом Тамбура у срцу Дероња, окупља велики број мештана и посетилаца.

6

За отварање и одржавање етно-куће у Дероњама заслужно је Удружење жена „Златне нити“ из овог села. Изложбене собе се налазе у згради некадашњег жупног двора (парохијског дома), одмах поред католичке Цркве Светог Јосипа. С обзиром на значај овог објекта, који има више од двеста година, препозната је улога етно-куће и у очувању ове историјски важне зграде. Просторије имају оригиналне каљеве пећи, а у свакој су уређене различите тематске целине, попут оних које представљају српску или немачку културу становања у Дероњама. У овој етно-кући се може видети и доживети подједнако културно наслеђе аутохтоне српске зајед-

5

Етно-кућу у Лалићу је уредило локално Удружење жена „Мајчино срце“. Поставака ове куће нуди посетиоцима да се упознају са јединственим колоритом сло-

7

Етнографија описана равницом у срцу

За уређење етно-куће у Богојеву највише је заслужно Мађарско културно-уметничко друштво „Арањ Јанош“, које делује на пољу очувања културне баштине локалне заједнице у овом селу. У типично традиционалној кући за ово поднебље, заботом окренутој према улици и са зелено офарбаном дрвенаријом, представљен је живот из времена пре сто и више година.

У просторије се улази из „ганга“, трема или отвореног ходника, који је очуван у потпуно изворном облику. За посете су уређене: предња или тзв. чиста соба и кухиња. Детаљ архитектуре ентеријера у овој кући су и две оригиналне паорске пећи, вероватно из времена њене изградње. Посетиоци тако могу да замисле живот у времену хладних панонских зима, под сне-

1

8

10

15

13

11

14

9

вачке традиције, uočljivim u narodnoj nošnji, posteljini, pokućstvu i zidnom moleraju. Ovdje se još uvijek čuva originalni devojčaki ormar pažljivo pripreman za miraz. Priпадао је извесној Павлини Парницки (1937), па се и на овај начин чува заједничка традиција, коју су носили појединци и обични грађани словачке националности у Бачкој. На каучима, који су некада били распоређени у „чистој соби“, налази се пажљиво сложена и уштиркана постељина, док су у креденцима поређа-

12

не бројне тканине за најразноврснију сврху. Затим су ту и ретке архивске фотографије и комади ношње, заједно и са препознатљивим венцем, који су Словакиње стављале на главу током церемоније венчања. Посебно је важна, подједнако у емотивном и музеолошком смислу, дизалица за колски точак. Тај предмет је, према речима мештана, једини сачувани из прапостојбине, која се налази на територији данашње Словачке. Одатле су и Словаци општине Оџаци дошли половином 18. века.

16

19

17

19

тиоцу пажњу привући још и ко-
мади аутентичног намештаја и
тканине, пре свега постељина,
којима су се опремале простор-
ије некадашњих домаћинстава.
У другој просторији су изложени
најразноврснији експонати из
збирке алата, оруђа и техничког
покућства. Међу њима је и ло-
милица за кудељу, један од најза-
ступљенијих алата у привредном
животу 18. и 19. века, на ширем
простору западне Бачке. У срп-
ској соби је презентована етног-
рафска баштина парабућких
Срба, пре свега намештај, по-
стељина и ношња. Четврта прос-
торија је посвећена религиозном
животу, а међу вредним експо-
натима је и табернакул или део

20

22

старог олтара из Цркве Светог
Ивана Непомуког у овом селу.

Етнографију општине Оџаци
је могуће опаžати и на бројним
другим местима, пре свега **на се-
оским улицама** где се још увек
могу запазити објекти народне
архитектуре из различитих вре-
мена. Дугачке улице, са ушоре-
ним кућама, приказују разновр-
сност градитељске баштине са
два типа преовлађујућих кућа:
„на бразду“ – оних које су за-
бавом окренуте према ули-
ци и „преких“ – које прате ли-
нију уличног фронта. Ове друге
су у народу познате и као швап-
ске куће. Различити украси, боје
фасада и грађевински материја-
ли неретко откривају и етнич-

24

ку припадност некадашњих
власника.

**Бројне приватне збир-
ке** крију најразноврс-
није предмете етнограф-
ске баштине. С обзиром
на то да такви предмети
нису приступачни широј јав-
ности, они су можда и најза-
нимљивији део наслеђа. Кул-
турно-уметничка друштва

25

општине Оџаци чувају нема-
теријално наслеђе овдашњих
становника, оличено у пе-
сми, играма и фолкло-
ру. Манифестације
на подручју матич-
не општине, оне у дру-
гим деловима Србије, затим
и оне у иностранству, увек
представљају добар повод да
се прикаже богата тради-
ција.

Експонати **Српско-немачке
етно куће у Раткову** од 2012. го-
дине приказују двовековни су-
живот Срба и Немаца у нека-
дашњем Парабућу. Изложбене
собе се налазе у жупном дво-
ру, у самом центру села. У пр-

вој и централној просторији су
изложене свакодневна и свеча-
на ношња парабућких Немаца.
Поставку су опремили њихови
потомци који данас живе у граду
Бад Шенборн у Баден Виртем-
бергу. Овде ће радозналом посе-

18

21

23

26

21

20

1

3

га је довео у спој са православном Црквом Светог ратника Георгија (Ђурђиц) у Парабућу (данас Ратково), за коју је осликао иконостас.

Сликаство Јакова Орфелина и наслеђе православних цркава

Чувени српски иконописац и сликар Јаков Орфелин, који је живео и стварао у другој половини 18. века, припада реду **најбољих и најуспешнијих** у својој бранши, одмах поред Теодора Крачуна и Теодора Илића – Чешљара. Похађао је и завршио сликарску академију у Бечу, у чему му је по-

могао стриц Захарије Орфелин, иначе чувени песник и историчар. Био је доследан старом православном фрескосликарству и истовремено се сматра водећим уметником српског каснобароног сликарства. Сликао је иконостасе за многе парохијске и манастирске цркве, нарочито у Карловачкој митрополији. Посао

Српска православна црква у Раткову је изграђена 1775. године и доказ је вишевековног присуства српске заједнице у овом селу. Њена изградња, заоставштина и наслеђе представљају одраз снаге генерација

2

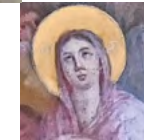
4

мештана, које су у селу живе у претходним столећима.

Посетиоци Раткова би требало да искористе прилику и доживе један од најзначајнијих детаља у мозаику културно-историјског наслеђа шире околине западне Бачке. Овде се мисли на **изузетан иконостас** са 38 икона осликаних умећем и вештином чувеног Јакова Орфелина. Висока олтарска преграда развијеног иконографског програма представља једно од последњих Орфелинових остварења. Иконе су у стилу уздржаног барокног манира и умирених форми. Одли-

5

кује их каснобарокни расветљењни колорит. На централним дверима се налази сцена Благовести, распоређена на две иконе: Архангел Гаврило (на северном крилу) и Богородица (на јужном крилу). Највећа и у самом средишту Орфелиновог изузетног дела је икона Света Тројица са Светим Ђорђем и Архангелом Михаилом.

6

Јаков Орфелин је био доследан стилом православном фрескосликарству и сматра се водећим уметником српског каснобароног сликарства

Складне и историјски значајне православне цркве које су Срби подизали током 18. и 19. века, на подручју данашње општине Оџаци, могу се видети још у: Српском Милетићу, Бачком Брестовцу, Лалићу и Дероњама.

Црква Светог Димитрија у Лалићу је подигнута у периоду од 1834. до 1838. године. Изграђена је у стилу класицизма, што је посебно уочљиво на улазном порталу, који истичу четири стуба са дорским капителима. Високо изнад овог дела фасаде се уздиже звоник чија осно-

7

1 Иконостас Јакова Орфелина из 1800. године (Ратково) | 2 Рођење Богородице - Крштење Христово - Вознесење (Ратково) | 3 Богородица – престо икона на иконостасу у Раткову | 4 Царске двери (Ратково) | 5 Духови (Ратково) | 6 Богородичин престо (Лалић) | 7 Улазни, класицистички, портал Цркве Светог Димитрија у Лалићу | 8 Иконостас Петра и Павла Чортановића из 1838. године (Лалић) | 9 Свети Сава, престо икона (Лалић) | 10 Заветни крст који је подига грађанка Анка Јајић рођ. Грујин 1898. (Лалић) | 11 Двери са иконом Светог архангела Михаила (Лалић) | 12 Црква Светог архангела Михаила из 1869. у Дероњама | 13 Иконостас Јована Исаиловића у Дероњама (1792) | 14 Исус Христ – престо икона на иконостасу (Дероње) | 15 Царске двери на иконостасу у Српском Милетићу | 16 Свети Никола, дело Рафаила Момчиловића из 1906. (Дероње) | 17 Црква Светог Петра и Павла у Бачком Брестовцу | 18 Споменица из 1889. (Српски Милетић) | 19 Богородичин престо са сликом Богородице са Христом, дело Рафаила Момчиловића (Бачки Брестовац)

8

11

1792. године Јован Исаиловић Старији, значајан представник касног барока у српској уметности. Живопис је извео почетком 20. века Рафаило Момчиловић. Овај истакнути сликар и игуман манастира Шишатовац је рођен у Дероњама 1875. године. Сврстава се у ред најважнијих историјских личности

13

Рафаило Момчиловић, истакнути сликар, сврстава се у ред најважнијих историјских личности околине Озаци

нојевића. Црква Светог апостола и јеванђелисте Матеје у Српском Милетићу је саграђена 1754. године. Остао је запис у црквеном протоколу о освећењу храма које је извршио епископ бачки Висарион Павловић. Оригинални иконостас непознатог иконописца с половине 18. века, на коме је сцена Благовести, са пророцима Соломо-

16

ком Другог светског рата, одржава уметничка колонија која окупља бројне уметнике.

Цркве у Српском Милетићу у Бачком Брестовцу датирају, као и она у Раткову, чак из 18. века, када су подигнуте упорношћу и залагањем потомака досељеника под вођством Арсенија Чар-

14

ном и Давидом, данас се чува у поставци Галерије Матице српске у Новом Саду. Црква Светог Петра и Павла у Бачком Брестовцу је подигнута 1786. године, на старијем култном месту. Ово је према одликама фасаде и унутрашњости изразито барокна грађевина. Иконостас у небарокној резбарији је осликао

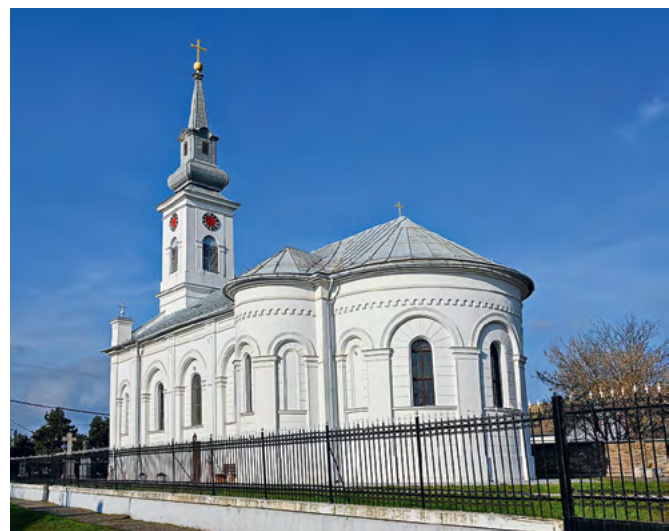
15

ва се завршава круном и крстом, на самом врху. Овај леп и складни храм, заједно са евангеличком црквом, представља највише здање у Лалићу и оријентир који се лако опажа са путева овог дела Бачке. Ентеријер лалићке цркве је импозантан и сваки посетилац ће се брзо уверити у његову изворност. Изгледа као да се од 19. века овде ништа није променило. Готово велелепни иконостас су осликали Петар и Павле Чортановић, отац и син из

српског академско-сликарског миљеа у некадашњој Хабсбуршкој монархији. Испред цркве је 1898. године постављен заветни крст од црвеног мермера, који чува сећање на грађанку Анку Јаић (рођ. Грујин).

У Дероњама су локални Срби подигли **храм Светом архангелу Михаилу** 1869. године и на месту старије цркве. Иконостасну преграду, преузету из пређашње цркве, осликао је

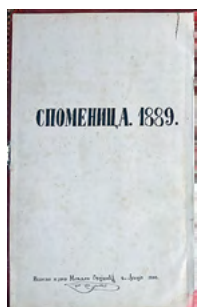
12

општине Озаци и шире. Усавршавао се, паралелно са монашким животом, у Москви, Риму, Венецији и Београду. Осликао је многе иконостасе, извео портрете црквених великодостојника, а са својим импресионистичким пејзажима је учествовао на бројним изложбама у време Југославије. У Дероњама се у славу Рафаила Момчиловића, несрећно пострадалог то-

17

Ђорђе Ракић 1877. године. Наслеђе ове мале цркве се чува делом и у Галерији Матице српске у Новом Саду, где су похрањене и изложене царске двери у барокној резбарији са старијег иконостаса.

18

19

Црква Светог Миховила у Оџацима једина је као споменик културе заштићена католичка црква на простору општине Оџаци. Саградили су је 1821. године припадници немачке заједнице на месту старије богомоље. Изгледа велелепно и доминира центром места, а посебно због 53 метра високог централног звоника са барокно декорисаном капом. Црква Светог Миховила је материјални доказ просперитета Оџака кроз цео 19. и почетак 20. века, јер је ова, по многима једна од најлепших и највећих цркава Војводине, саграђена у тренутку када је место имало једва око 3.500 становника. Отварањем њених главних врата посетиоци и љубитељи културног наслеђа истински могу уживати у једној од највреднијих ризница уметности у овом делу Војводине.

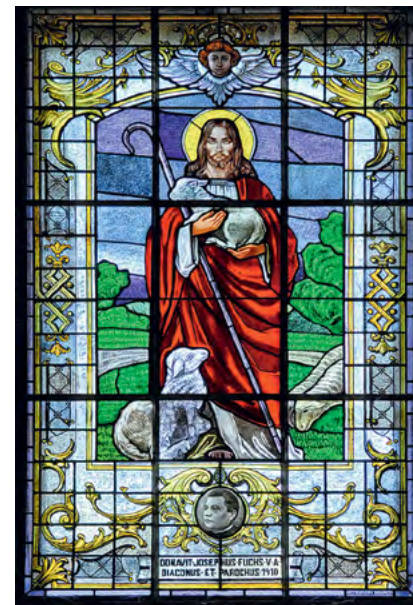
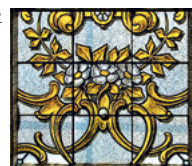
Прозрачан и сунчани дан може да развије изузетну **сликовитост црквених витража**, постављених на бочним зидовима, у апсиди и осталим деловима цркве. Овај детаљ унутрашњег декорисања је био један од последњих великих послова у уређењу црквеног ентеријера, које је трајало скоро цео један век. Потрага за пореклом витражних композиција доводи нас у 1910. годину када се, према сачуваној архивској грађи, водила жива преписка између оџачког жупника и атељеа за израду витража познатог уметника Валтера Гиде из Будимпеште. У по-

Стаклени свет Гиде Валтера и наслеђе католичких цркава

следњем писму, из децембра исте године, уметник обавештава жупника да су сви витражи готови и да ће их послати у Оџаке.

Витражи Гиде Валтера у Оџацима су веома колоритни. **Уметнички квалитет** ове целине се огледа и у физиономији лица

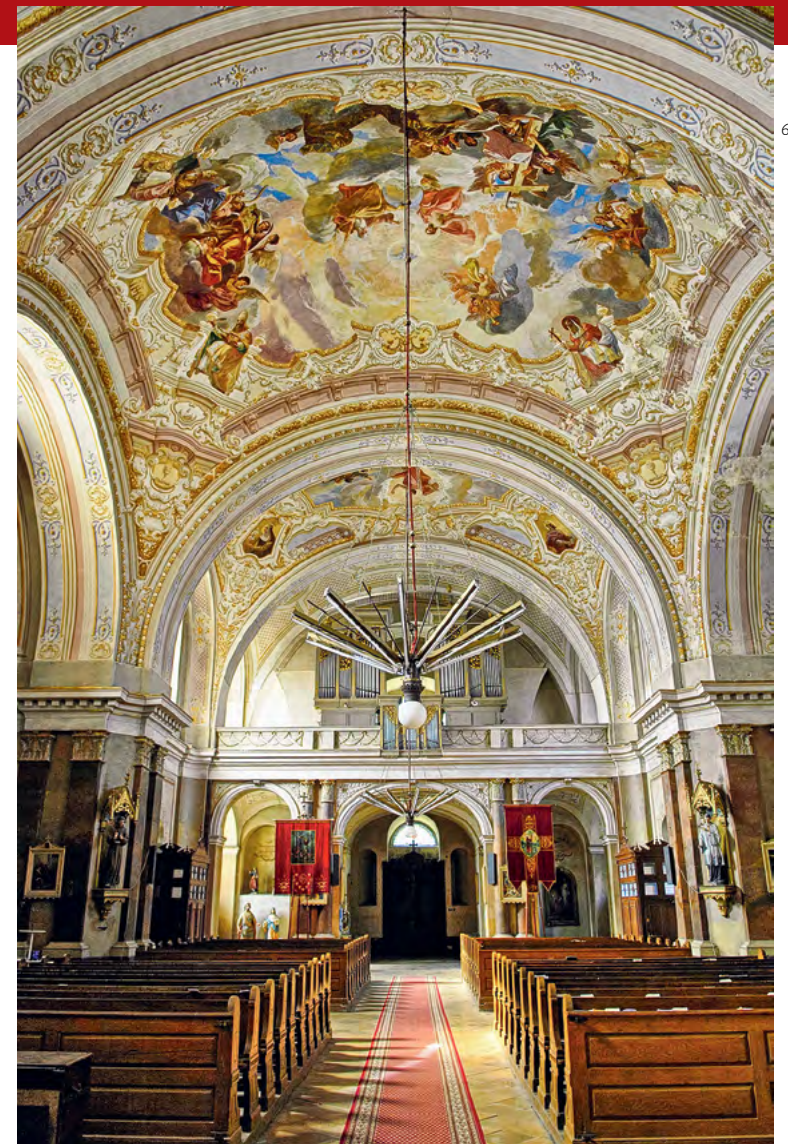

која носе лични израз. Сви светитељи имају разнобојну и богато приказану одећу. Између осталих, овде су: Свети Петар,

Отварањем њених главних врата посетиоци и љубитељи културног наслеђа истински могу уживати у једној од највреднијих ризница уметности у овом делу Војводине

Свети Бенедикт, Свети Венделин, Света Ана са малом Маријом, Свети Матеј и Света Цецилија. Посебан историјски значај ових дела садржан је у натписима имена дародаваца, испод или изнад композиција, што је сведочанство о угледним породицама и грађанима Оџака са почетка 20. века.

Црква је на крају 19. века украшена зидним сликарством које унутрашњости даје одлике додатног пространства. **Слике су изразитих и живих боја**, уоквирене барокним рамовима, представљене илузионистички и допадљиво. У великом своду наоса је слика Свето тројство, а у чијем углу, на северној страни, се налази потпис Антала Сирмаија, уметника који је заслужан

1 Свети Матеј јеванђелиста, витраж пештанског уметника Гиде Валтера у Оџацима | 2 Флорални мотив (Оџаци) | 3 Анђео чувар (Оџаци) | 4 Црква Светог Миховила у Оџацима | 5 Исус добри пастир (Оџаци) | 6 Зидно сликарство на своду цркве у Оџацима | 7 Оргуље из 1821. године, рад уметника Каспара Фишера (Оџаци) | 8 Олтарна слика у Цркви Светог Ладислава у Богојеву | 9 Узнесење Маријино – фреска Ференца Лора у своду светишта (Српски Милетић) | 10 Капела Светог Венделина у Оџацима | 11 Бројни кипови у црквама су рад локалних занатлија и уметника | 12 Декорација старог табернакула из цркве у Раткову | 13 Марија, Ана и Јоаким, слика непознатог уметника (Дероње) | 14 Споменик нотару Сендију на гробљу у Оџацима („Герендаи А. и син“) | 15 Херувим на постаменту споменика Светом Тројству у Каравукову („Герендаи А. и син“) | 16 Црква Имена Маријиног у Бачком Брестовцу | 17 Споменик Светом Тројству у Богојеву (1907)

за ова дела на зидовима и сво-
ду. Љубитељима сликарства 19.
века, са утицајима из Беча и Бу-
димпеште, могле би бити за-
нимљиве и следеће слике: олтар-
на са Светим Миховилом – рад
сликара Јожефа Пешкија, Све-
то тројство – дело бечког слика-
ра Јулиуса Полака и Богородица
са Христом на десној руци – рад
бечког сликара, рођеног у Оџа-
цима, Јозефа Рауша.

Оргуље у цркви у Оџацима су
право ремек дело славног апа-
тинског градитеља оргуља Кас-
пара Фишера. Имају два мануала

и 22 регистра. Издвајају се и по
томе што су једине у Војводини
са уграђеном фисхармоником.

Католичке цркве у Богојеву,
Српском Милетићу, Бачком
Брестовцу, Раткову и Дeroња-
ма чувају своја **уметничка дела и**
наслеђе у виду бројних сакрал-
них кипова, слика, оргуља и зи-
дног сликарства. Црква Све-
тог Ладислава у Богојеву је место
окупљања претежно мађарског
становништва у овом селу. Мо-
нументалну олтарну слику је на-
сликао већ поменути сли-
кар Јозеф Рауш у Бечу, о чему го-

вори и сигнатура у доњем левом
углу: „Készítette Rausch Jós. 1865
Bécsbe“. Свод Цркве Светог Кр-
ста у Српском Милетићу је осли-
као познати академски сликар и
фрескописац Ференц Лор, који је
стварао под утицајем мађарског
барока. Прозоре Цркве Светог
Јосипа у Дeroњама украшавају
витражи загребачког витражи-

сте Ивана Маринковића, док је
на једном од прозора постављен
и витраж чувеног мађарског ви-
тражисте Шандора Лигетија.

У центру неких села или на
путевима, који улазе или из-
лазе из појединих места, нала-
зе се **кипови Светог тројства и**
заветни крстови, који су исто

тако сведочанство присуства
или некадашњег присуства ка-
толичке заједнице на простору
општине Оџаци. Тако се у цен-
тру Каравукова и поред Цркве
Светог Мартина налази кип Све-

тог Тројства, који је исклеса-
ла прва и најпознатија мађар-
ска фабрика мермера „Герендаи
А. и син“. Споменик је поручио
жупник у овом селу 1892. године,
у име заједнице немачког ста-
новништва, која је ту раније жи-
вила.

Други заштићени споменик
културе међу католичким све-
тињама и на простору општи-
не је **Капела Светог Вендели-
на** на гробљу у Оџацима. Она је
1893. изграђена на месту старије
капеле из 1776. године. Проје-
кат уређења ентеријера је извео
уметник Хенрик Алтенбухнер.
Од главног улаза у гробље према
капели и дуж главне гробљанске
алеје налази се више стилизо-
ваних споменика у класицизму,
историцизму и сецесији, израђе-
них у пештанској радионици
„Герендаи А. и син“.

На прелазу 19. у 20. век Оџаџи бележе константни економски, друштвени и културни просперитет. Отворена је „Оџачка штедионица“, у центру послује хотел „Кристиан“, припрема се оснивање фабрике за прераду кудељних вла-

ски другачије у односу на претходне и старије. Појављују се и неки **нови моменти културног живота**, на догађајима, концертима и баловима.

У исто време Европу је освојио нови уметнички правац

Живот, **култура** и уметност из времена стила **сецесије**

кана, а истовремено ентеријер католичке цркве уређују најбољи уметници. Док се место развија, дотле земљорадници, занатлије и индустријалци почињу да граде нове куће, које су веће и стил-

познат и као сецесија или једноставно **нова уметност**. Упечатљива остварења уметника и архитекта су долазила и до малих средина на подручју данашње Војводине. Неки велики

уметници, за које ће се чути широм Централне Европе, због остварених дела у стилу сецесије, рођени су управо овде у западној Бачкој.

Занимљиво је да су чак **двојица славних архитеката** из периода сецесије, захваљујући својим приватним и пословним везама, били у споју са Оџаџима. Ђула Партош (Јулије Пунџман), рођени Апатинац, у католичкој цркви у Оџаџима се венчао са својом супругом и Оџачанком Франциском Тришлер. Његова архитектонска остварења и данас улепшавају градове попут

Сремских Карловаца, Зрењанина или Будимпеште. Ференџ Рајхл, такође рођен у Апати-

ну, био је у вези са Оџаџима посредством сестре Марије Вилман (рођ. Рајхл), која се овде удала. Рајхл је у значајној мери дао урбанистички идентитет Суботици и Сегедину, а у писаним

архивским изворима је остао сачуван и његов план олџара за католичку цркву у Оџаџима.

Шетња Оџаџима ће и данас љубитељима уметности и архитектуре сецесије скренути пажњу у неколико наврата. У типичном бачком окружењу уобичајених кућа за ово поднебље, које се својим фасадама пружају уз пут или су забатом окренуте према улици, издвајају се поједини примери лепо обликованих фасада типичних за архитектуру „нове уметности“.

Неки велики уметници, за које ће се чути широм Централне Европе, због остварених дела у стилу сецесије, рођени су управо овде, у западној Бачкој

У Школској улици се налази монументална приземна Вила Ертл, у којој је данас Техничка школа. Њена **разиграна фасада** носи снажне одлике мађарске варијанте сецесије. Забат има препознатљиво заталасане ивице типичне и за многа друга сецесијска остварења, док у горњем делу цео приказ укра-

1 и 6 Вила Ертл у стилу сецесије | 2 Зграда Дома здравља (раније Дом старих) из 1910. | 3 Вила Рауш | 4 и 5 Маскерони на ајнфорт капијама у Улици Мостонга | 7 Ајнфорт капија на кући подигнутој између два рата | 8 Фасада обликована у комбинацији необарокне стилске оријентације и позне рустичне сецесије | 9 Малтерска пластика на фасадама у сецесијској стилизацији | 10 Разгледница Оџака с почетка 20. века | 11 Фасада на којој су аплицирани рустично обликовани декоративни елементи са одјецима историзма и сецесије | 12 Фотографија млађег пара из Оџака украшена флоралним паспартуом (око 1910) | 13 Елементи рустичне, позне, сецесије | 14 Ајнфорт капија на Вили Лајнвебер | 15 Слика Арпада Јухаса – „Жетеоци“ | 16 Аутентично сачувана столарија у стилу сецесије | 17 Волута забата декорисана вазом на кући у Улици Војводе Путника

шава и срцолики мотив. Нема писаних трагова који упућују на архитекту овог лепог и вредног остварења. Мада, на основу сличности са појединим зградама у Суботици и Сегедину,

пројекат Виле Ертли се може приписати управо славном и познатом Ференцу Рајхлу.

У елегантној комбинацији сецесије и необидермајер стила је изграђена Вила Рауш, на углу Сомборске и Улице Војводе Мишића, која је наменски грађена за богаташа Алфреда Рауша. Њену фасаду одликује комбинација геометријске и стилизоване флоралне декорације, посебно префињених линија. Није остао писани траг о томе ко је пројектант овог знаменитог здања Оцака, али се, на основу бројних веза Раушових с Будимпештом, може тек наслутити да је то талентовани и још увек непознати архитекта из овог града. Вилу Рауш је накнадно купила породица Рис, позната по трговини кудељом, а с обзиром на то да су и Раушови били у истом послу, може се закључити да је ова вила

директан плод уносног посла од кога су Оцаци живели.

Зграда Дома здравља у Оцацима је изграђена 1910. године. Пројектована је за Дом ста-

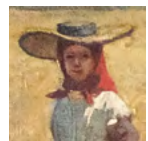
Судећи по кућама које су грађене између два светског рата, чини се како су грађани Оцака тешико одсијували од овој уметничкој правца

рих лица. Она је још један од симбола времена у коме су Оцаци пролазили кроз зенит свог развоја. Масивно приземно здање истиче централни ризалит са атиком валовитих линија. Површина под парком,

између самог објекта и ограда постављене у истом времену, одраз је пројектантове жеље да формира целину другачију од свега што је до тада у Оцацима било изграђено.

Већи број кућа и у разним другим деловима Оцака носи елементе типичне за сецесију, чак и у оним ситуацијама када су те куће грађене између два светског рата и пошто је овај стилски правац нестао са европске позорнице. Тако се на неким капијама тог времена налазе представе маскерона. Затим, прозорска пластика има геометријске облике налик сецесији, док забате појединих кућа украшавају флорални мотиви.

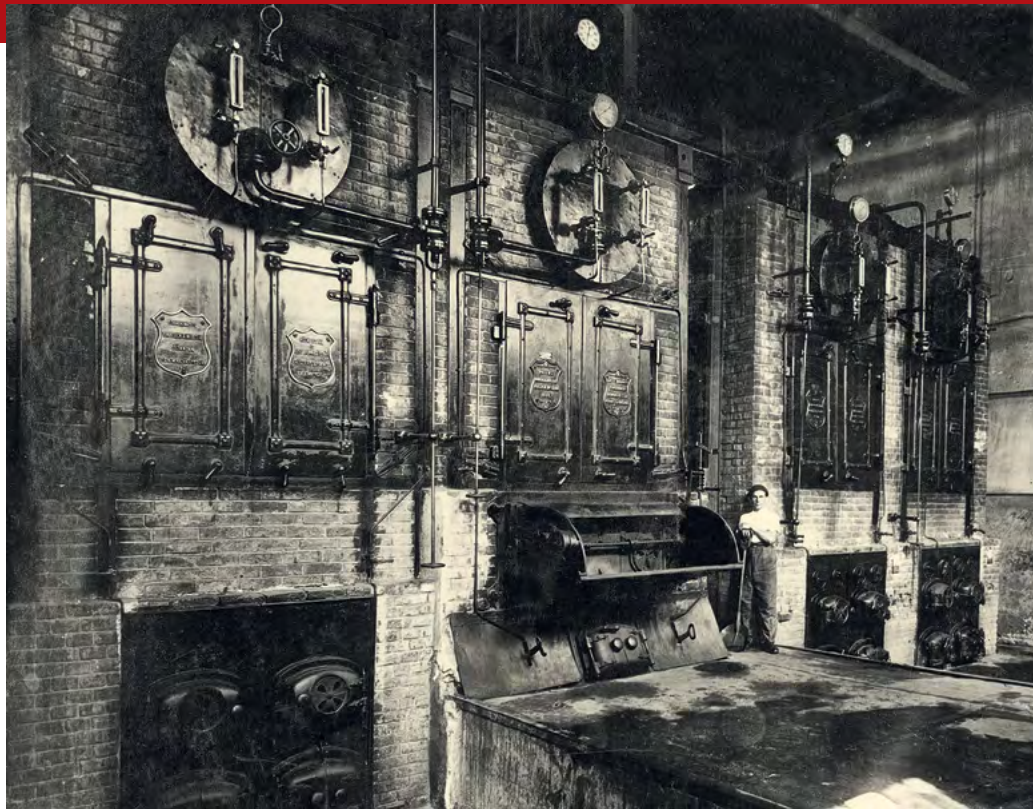

Чини се како су грађани Оцака тешко одступали од овог уметничког правца, који и данас има бројне поклонице.

Међу породицама које су се истакле на прелазу 19. у 20. век, и пружиле свој допринос у развоју културе и уметности на ширем подручју, једна се посебно издваја. Адвокат Лехели Кнези се у Оцаке доселио са својом супругом Елом Фреј, која је била члан чувене уметничке колоније у Геделеу. Њихов дом у Оцацима је био отворен за бројне чланове ове групе и постао је место дружења и стицања инспирације за уметничка дела која су стварали. Познати сли-

кар Реже Михаљ је овде добио инспирацију да наслика аквареле под називом „Девојчице из Оцака“, који се данас чувају у музеју града Геделеа, поред Будимпеште. Најзад, Кнезијеви су били у породичној вези са сомборским сликаром Арпадом Јухасом, такође радо виђеним гостом Оцака, проглашеним у Енглеској за једног од најбољих графичара света. Јухас је познат и по својим пејзажима, у техници уља на платну, где је осликао равницу западне Бачке и људе у обављању пољопривредних радова.

Оцаи су од друге половине 18. века значајан центар узгоја конопље о чему је својевремено и извесни барон Котман, као изасланик Бечког двора, извештавао тадашњу власт. Конопља је добро успевала на **плодној бачкој земљи**, њена влакна су била квалитетна, а сељаци предузимљиви, па их је Котман окупио и од њих откупљивао кудељу. У почетку је узгој конопље сељацима омогућио производњу одеће од влакана ове биљке. Касније је од вишкова покренута трговина и то је био почетак просперитета Оцака не само на пољу економије, већ и културе и генерално друштвеног живота.

Производњу кудеље је пратила и организација **чувених вашара кудеље**. Први такав вашар је одржан 1779. године. Вашари су одржавани сваке јесени у трајању од по недељу дана. Због општег просперитета, напретка, уређености места и моралних вредности његових становника, Оцаи су 1813. године, са добијањем статуса трговишта, добили привилегију одржавања недељног сајма и два годишња вашара. Кудеља из целе Бачке се у тим данима излагала дуж Бачке улице, која би преузимала улогу специјализоване тржнице за најбољу кудељу са ових простора.

Од конопље и кудеље до индустријског наслеђа

Бројне су породице у својим предузетничким иницијативама заслужне за препознатљивост Оцака по кудељи. Први међу њима су били Раушови, који су још у другој половини 18. века имали живахну трговину кудељом у широком географском распону од Винковаца до Темишвара. Ипак, нико није толико утицао на економски живот Оцака током целог 20. века као што је то учинила породи-

ца Ертл. Захваљујући њиховом подстицају у Оцацима је отворена **модерна фабрика** за прераду кудељних влакана 1907. године. Због личних заслуга, Јохан Ертл је као један од иницијатора индустријализације места понео надимак „велики син Оцака“.

Фабрика се брзо развијала, па су на њену архитектонску основу и накнадном изградњом

додавани нови објекти, хале и управна зграда, пројектована првобитно у стилу сецесије. **Број радника се стално повећавао**, а власници су поручивали нове машине из разних крајева Европе како би унапредили производњу. Тако су у Оцаке стигле машине познатих произвођача из Велике Британије: „FAIRBAIRN, MACPHERSON. LEEDS. 1907“ и „FAIRBAIRN, MACPHERSON. LEEDS. (BRANCH OF) FAIRBAIRN, LAWSON, COMBE, BARBOUR. 1910“.

Значајан део фабричке архиве је данас похрањен у Исто-

ријском архиву у Сомбору. Бројне историјске фотографије и разгледнице са мотивима фабрике су прилично распрострањене у колекционарским

збиркама и на интернету. Међутим, мало или недовољно је остало добро сачуваних трагова у простору о овој значајној индустријализацији Оцака, али и са једним изузетком. Након Другог светског рата, фабрички радници су дали иницијативу да се засади парк у Улици Иве Лоле Рибара. Ова зелена оаза и данас, препознатљивог имена „**Фабрички парк**“, сведочи о славним данима Оцака у прошлом веку.

1. Архивска фотографија котларнице у фабрици за прераду кудеље | 2. Стари фабрички оцак као део преосталог индустријског наслеђа | 3 и 4 Управна фабричка зграда | 5 и 8 Махине из 1907. године (FAIRBAIRN, MACPHERSON. LEEDS. 1907) | 6 Фабрички парк | 7 Мурал у холу управне зграде – фабрички круг и радничка колонија

ОПШТИНА ОЦАЦИ
ВОДИЧ КРОЗ ПРИРОДНО
И КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ

Текст и фотографије
др Владимир Стојановић

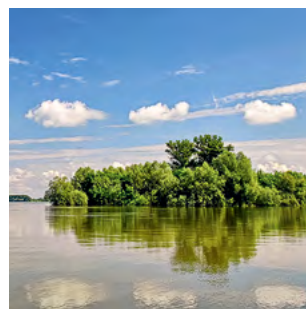
Дизајн, обрада фотографија
и припрема за штампу
Лазарус, Каћ

Тираж
1000

Штампа
Стојков, Нови Сад

Издавач
**Туристичка организација
Општине Оцаи**

ЦИП

Организација
Уједињених нација
за образовање,
науку и културу

Бачко Подунавље
Резерват биосфере од 2017.
Програм "Човек и биосфера"

EUROPARC
Sustainable Tourism
in Protected Areas

ТУРИСТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА ОПШТИНЕ ОЦАЦИ

Кнез Михајлова 28, 25250 Оцаци | телефон: 025-5742212 | е-пошта: turizamodzaci@gmail.com